

VENEZUELALI GENERAL FRANCISCO DE MİRANDA'NIN 1786 YILINDA OSMANLI BAŞKENTİ İSTANBUL'A GELİŞİ VE İZLENİMLERİ

TOLEDO, Hâle*
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Bu bildiride Venezuelalı General Francisco de Miranda'nın Osmanlı İmparatorluğu topraklarına yaptığı seyahati sırasında tuttuğu günlüğünde yer alan izlenimleri irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Venezuela, Miranda, seyahatname, Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul.

ABSTRACT

In this study, the impressions written by General Francisco de Miranda in the form of a travelbook, while crossing the Ottoman Empire territories, have been dealt with.

Key Words: Venezuela, Miranda, travelbook, Ottoman Empire, Istanbul.

Bu çalışmadaki amacımız 1876 yılında İstanbul'a gelen Venezuelalı General Francisco Miranda'nın izlenimlerini aktarmaktır. Bu geziyi kendisinin de bizzat içinde yer aldığı Fransız devriminden üç yıl önce gerçekleştirmiştir. Bu eser XVIII. yüzyılda Osmanlı topraklarına ilk kez Latin Amerikalı bir askerin gerçekleştirdiği seyahat olması bakımından önemlidir.

Miranda'nın Türkiye seyahatinin en büyük amacı Missisipi nehrinden Ümit Burnuna kadar uzanan bu toprakları İspanyol hegemonyasından kurtararak tek ve özgür bir Amerika oluşturmak çabalarını ve ideallerini gerçekleştirmektir. Bunun için dönemin en güçlü devletlerinden olan Osmanlı Devleti'nin işleyişini tanımak ve bunu Latin Amerika'da uygulayabilmek hayaliyle bu geziye çıkar. Bu özlemine sonuçlandırabilmek için deneyimine güvendiği Osmanlı'dan asker ve teçizat talebinde bulunmayı planlamaktaydı. Bu amaç doğrultusunda Osmanlı'nın yanı sıra; İspanya, Fransa, İtalya, Holanda, Almanya, İsviçre, Avusturya, Yunanistan, Fransa, Rusya, İngiltere gibi bazı Avrupa ülkelerini de tanıma şansını yakalar.

---

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı ABD, Ankara/TÜRKİYE.

Miranda 1786 yılının Nisan ve Eylül ayları arasında Yunanistan, Ege Denizi ve Çanakkale Boğazı'nı geçerek İstanbul'a ve oradan Karadeniz'e gelir.

General Miranda, I. Abdülhamit döneminde İstanbul'a geldiğinde, dönemin veziri Koca Yusuf Paşa'ydı.

Asker ve devlet adamı olarak Miranda'nın askerî kariyeri oldukça ilginçtir. Kendisi İspanyol, Fransız ve Rus ordularında görev alır. 1750 yılında Caracas'ta dünyaya gelen Miranda, "yüzbaşı" rütbesiyle Fas Sultanı tarafından kuşatılan Melilla Savunması'na katılmak üzere Cezayir seferinde İspanyol ordusunda görevlendirilir. 1780'de Küba'da ve daha sonra Florida'nın batı sahillerinde İngiliz egemenliğine karşı savaşır. 1781'de yarbay rütbesiyle Jamaica'ya gönderilir. 1782'de Bahama adalarını İngilizlerden almak için yapılan sefere katılır. Aynı yılın ekim ayında kaçakçılık suçlamasıyla aleyhine bir süreç başlar ve tutuklanmamak için gizlenmeye başlar. General Cagigal 1782 yılında görevinden alınana kadar onun gizlenmesine yardım eder. 1783 yılına kadar Küba'da gizlenen Miranda, 1784'te Amerika Birleşik Devletleri'ne gider.

Zorunlu nedenlerden dolayı Amerika Birleşik Devletlerine yaptığı bu seyahat aynı zamanda Miranda'nın burada yeni yayılmakta olan demokrasinin etkilerini araştırmasına ve aynı zamanda George Washington, Alexandre Hamilton, John Adams ve Tomas Paine gibi devrim lideriyle temasa geçerek onlardan İspanyol hegemonyasından kurtulmak için askerî yardım talep etmesine olanak sağlar. Bağımsızlık mücadelesi veren Boston Filadelfia, New York gibi şehirleri dolaşır. Genç Amerikan demokrasisi Miranda'yı oldukça etkilese bile bu ülke yöneticilerinin İspanya ile sorun yaşamaktan çekindiklerini fark eder ve Şubat 1785 yılında İngiltere'ye gider.

İngiltere'de durum ABD'den farklı değildir. İngiliz politikacılar Pensacola ve Bahamalarda çarpıştıkları eski yarbayı karşılamaya pek yanaşmazlar. Bu ilgisizlik onun Ağustos 1785'te Berlin'e yönelmesine neden olur. Ona bu seferde Londra'daki ABD Büyükelçiliği Katibi Albay Williams Smith eşlik eder.

Yalnız Avrupa'da değil, Amerika'da da İspanyollarla çıkarları bulunuyordu. İngiltere'den sonra umutları Rus II. Catalina'ya yönelir. 1785 yılı sonlarına kadar Holanda, Prusya, Avusturya ve İtalya'yı kapsayan uzun bir Avrupa yolculuğuna çıkar. 1786 yılında Yunanistan ve Türkiye'den geçerek seyahatine devam eder ve Rusya'nın güneyinde bulunan Jerson'a ulaşır. Ocak 1787'de Kiev'e gelir. Burada onu Rus ordusuna albay olarak atayan ve Amerika'daki kolonilerinin bağımsızlığına kavuşmasını sağlamak için ona söz veren II. Catalina tarafından kabul edilir. Daha sonra ise Moskova ve San Petersburg'u ziyaret eder.

25 Aralık 1787'de İsveç'e gider. 1788 yılında; Norveç, Danimarka, Almanya, Holanda, Belçika, İsviçre ve İtalya'yı ziyaret eder. 1789 Mayıs ayında Paris'e gelir. 18 Haziran 1789'a kadar Fransa'da kalır. Fransız Devrimi'nin patlak vermesinden birkaç hafta önce Londra'ya gider. 1789 ve

1792 yılları arasında İngiltere Başbakanı William Pitt ile Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlığı için destek vermesini istemek amacıyla pazarlığa oturur. Ancak İngiltere bunu tümünden reddeder.

1792 Mart ayında Amerikan devrimine destek sağlamak üzere tekrar Fransa'ya gider ve burada 24 Ağustos tarihinde Fransız ordusuna katılır. 5 Eylül'de kuzey ordusuna Mareşal olur. Bir hafta sonra Morthomme'de Prusyalıları bozguna uğratar. Yetenekli ve bilgili olması sayesinde 3 Ekim tarihinde tuğgeneralliğe terfi eder. Şubat 1793'te kumandan Dumourier düşman saflarına geçipte ona ihanet edince Nerwin'de bozguna uğrar. Temmuz ayında, cumhuriyete karşı casuslukla suçlanarak tutuklanır ve 1795 Ocak ayına kadar hapis yatar.

1795 ve 1796 yılları arasında Paris'te kalır ve burada kendisini temsilci olarak seçen bazı İspanyol kolonilerinin vatandaşlarıyla toplantılar yaparak onların örgütlenmesine yardımcı olur. Ocak 1797'den Kasım 1800'e kadar Miranda Londra'da kalarak İngiliz Hükûmeti'ni bağımsızlık hareketini desteklemeleri için ikna etmeye çalışır. İngilizler ilk kez Miranda'ya yardım sözü verirler.

Kasım 1800'de Paris'e tekrar giden Miranda, olumlu sonuç alamadığı Fransız Hükûmetiyle temasa geçer. Mart 1801'de İngilizlerin adamı olmakla suçlanıp bir buçuk ay kadar hapis yatar. Özgürlüğüne kavuşunca İngiltere'ye geri döner ve burada 5 yıl kalarak İngilizlerin desteğiyle bağımsızlık seferine hazırlanır. Bu amaçla Kasım 1805'te New York'a gider. Miranda tarafından hazırlanan ilk sefer gemisi olan Leandro 2 Şubat 1806 yılında New York'tan yola çıkarak La Vela ve Coro şehirlerini bağımsızlığına kavuşturup 3 Ağustos'ta Venezuela'ya demir atar. Miranda'nın bu seferi Amerika'da ki İspanyol güçlerine karşı yapılan ilk silahlı saldırı niteliğine sahiptir. Beklenen desteğin sağlanamaması onun zorunlu olarak Venezuela kıyılarına çekilerek 1807 Ekim ayına kadar Karayiplerdeki İngiliz adalarında kalmasına neden olur ve buradan Londra'ya geri döner.

1808 yılında İspanya Fransız birlikleri tarafından işgal edilince bağımsızlık mücadelesini hızlandırır ve İspanyolların otoriteyi kaybettikleri Venezuela, Arjantin ve Şili'de ilk yerel hükûmet meclislerinin kurulmasını sağlar. 11 Aralık 1810 yılında Miranda, La Guaira limanına demir atar ve bir yıl sonra özgür Venezuela ordusunun başına kumandan olur. 5 Temmuz 1811 yılında Caracas'ta Millî Meclisi toplayarak Venezuela'nın bağımsızlığını ilan eder.

Ancak Miranda'nın mutluluğu bir yıl sürer. 1812 Temmuz ayında Venezuela ordusu İspanyollara teslim olur ve Miranda tutuklanarak La Guira'da hapse konulur. 1813 yılında Puerto Rico'ya gönderilir ve kaleye kapatılır. Daha sonra 1813'te Cadiz'e gönderilir. 1814'te La Carraca hapishanesine kapatılır ve burada Temmuz 1816 yılında ölür.

1. Osmanlı Başkenti İstanbul: Şehircilik ve Coğrafyası

General Miranda özellikle şehir yaşamı ve coğrafyası başta olmak üzere İstanbul hakkında yaptığı gözlemlerine kitabında büyük bir önem verir. Miranda'ya göre İstanbul'u ziyaret eden seyyahların ve yazarların yaptıkları en önemli yanlış Türklerle kurdukları iletişimlerinin noksan olmasıdır." Beyoğlu'na gelen çoğu seyyah bir kılavuz eşliğinde gezer ve bu kişinin kendilerine verdiği bilgilere inanarak ülkeden milleti ve hükûmeti derinlemesine tanıdıklarına inanarak ayrılırlardı."¹

İstanbul hakkında yaptığı ilk gözlemlerinde şehrin nüfusuna değinir: "Konstantinopla'nın son yangınlardan önce 800.000 olan nüfusu şimdi ise zar zor 600.000 kişiyi bulmaktadır. Galata, Beyoğlu, Eyüp bölgesinin nüfusu 200.000, Üsküdar 200.000 ve boğazın iki yakası Hisarlara kadar 100.000 dir."²

Dikkatinden kaçmayan diğer bir konu ise şehre kozmopolit özellik veren çeşitli insan gruplarının İstanbul'da bir arada yaşamaları ve farklı etkinlikler düzenleyerek eğlenmeleriydi: "Öğleden sonra arabayla Türklerden, Rumlardan, Franklardan oluşan gruplarla Göksu'ya gittik. Ağaçların altına oturmuş dört, beş enstrümandan oluşan gruplar arada bir şaraplarını yudumlayarak Türk Müziği icra ediyorlardı. Ayı ile güreşen birini gördüm."³

Miranda eserin diğer bir paragrafında ise Pera civarında gözlemlediği benzer bir olaya dikkati çeker. Ayrıca burada mezarlıklara yaptığı gezilerden söz eder." Servi ağaçlarının gölgesinde mezar taşlarına oturmuş kadınlar, Ermeniler, Rumlar, Türkler vardı. Boğazın muhteşem manzarasında oturmuş Üsküdar'ı, Marmara Denizini seyrederek zaman geçiriyorlardı."⁴ Büyükelçilik mensupları güvenli bir biçimde şehri dolaşmak istediklerinde onları ayak takımının tacizlerinden ve saldırılarından korumak için yanlarına bir yeniçeri verirlerdi. İsveç Büyükelçiliği görevlisi bay Scarrin ve bay Paul 2 Ağustos 1786'da yaptıkları gezide şehrin semtlerini, pazarlarını, çeşmelerini ve sokaklarını anlatırlarken özellikle boş gezen genç nüfusun fazlalığına ve sokaklarda başıboş dolaşan köpeklerin bulunmasına dikkat çekerler: "Saat 9 sularında büyükelçilik mensubu Bay Scarrin, Bay Paul, Bay Adlerberg ve ben başımızda bir yeniçeri olduğu hâlde dolaşmaya çıktık. Galata'yı geçip şehrin diğer kıyısına varmak için Tophane'den vapura bindik. Karanlık, dar ve pis sokaklarda dolaşmayı zora sokan ise düzensiz yapılmış kaldırım taşlarıydı. Bu şehrin inişli çıkışlı yokuşları yürüyenleri zorladığı gibi arabaların da rahatlıkla geçmesine olanak sağlamıyordu. Ayrıca sokaklarda yaşayan sahipsiz köpeklerin ve kedilerin çokluğu ve bunların sokakta dolaşanlara havlayıp onları takip etmeleri ise diğer bir sıkıcı durum. Yanyana sıralanmış bakkal ve manavlar oldukça temiz

¹ Miranda, F., (1978). **Colombeia**. Caracas: Ediciones de la Presidencia de la República de Venezuela, Vol. IV: 467.

² a. g. y., s. 442.

³ a. g. y., s. 430.

⁴ a. g. y., s. 407.

görünüyorlardı. Daha sonra tüm meslek gruplarından ticaret erbabı olan ayakkabıcı dükkânları, hırdavatçı ve marangozlar aynı semtte toplanmışlardı.”⁵ “Etrafi genellikle ağaçlarla süslenmiş birkaç caminin avlusundan geçtik. Cami avlusuna bu ağaçlar yeşillik ve genişlik vermekte ve camiye girip çıkanların da bir nebze nefes almasına yardımcı olmaktadır. Başında bir görevlinin bulunduğu ve yoldan gelip geçenler içsin diye yapılmış muhteşem çeşmelerden su içtik. Hatta yazın bazı çeşmeler de buz bile veriyorlardı. Bu mimari tarzda yapılmış çeşitli yapılarla şehirde sıkça karşılaştık. Bana aktarılan bilgiye göre bu yapılar gençlere okuma yazma öğretilen okullardı. Ne yazık ki ailelerin birçoğu, çocuklarını okula göndermedikleri için sokaklar başıboş gençlerle doluydu.”⁶

“Türklerin saldırgan bir yapısı olmamasına karşın, açıklanamayan bir nedenden dolayı sokakta dolaşan kadınlar aşağılayıcı bir biçimde tükürüyorlardı. Kadınlar sokakta bana yürürken nefretle tükürdüler, çocuklar ise büyük olasılıkla annelerinin etkisi altında kalarak taş attılar. Ancak erkekler için aynı şeyi söyleyemeyeceğim.”⁷

Miranda Osmanlı başkenti olan bu güzel şehri, farklı mekânlarını ve eşsiz manzarasını tasvir eder ve coğrafik yapısını da ele alır. İstanbul’un Çamlıca tepesinden görünümünü anlatırken önceki metinlerde yazılanlara düzeltmeler yapar: “Büyükdere’ye kadar boğaz boyunca uzanan alan önceki gezginlerin söylediği gibi üçgen bir plana sahip değildir. Pera, Galata ve tüm Marmara denizi dünyada en ilginç ve asil perspektife sahip olağanüstü bir güzellikte ve seyyahların mutlaka görmeleri gereken yerler.”⁸

Miranda tuttuğu günlüğün bir paragrafında şehirde iki görüntünün olduğundan sözeder. İstanbul’un denizden bakıldığındaki görüntüsü ile şehrin merkezinden yansıyan görüntüsü arasında büyük bir tezat olduğundan sözeder.” Denizden bakıldığı zaman İstanbul şehri, Kadıköy, Üsküdar, Boğaz, Galata, Pera ve camileriyle, minareleriyle, ağaçlarıyla her iki yakadan büyüleyici bir görüntüye sahiptir. Sonra boğazın muhteşem güzelliği ve büyüklüğü; boğazın iki yakasında Avrupa’dan Asya’ya sürekli geçen kayıkların ve teknelerin fazla olması, sultan sarayları ve deniz kenarındaki köşklerin görkemli görüntüsü gerçekten büyüleyiciydi. Ancak bu büyüleyici güzellik, şehir içine girince kirli ve dar sokaklarla, canlı ya da ölmüş kedi ve köpeklerle karşılaşınca boğazın bütün bu büyüü yokolup gidiyor. Sokaklarda bir sürü insan, evlerin birinci katları yere o kadar yakın ki, nerdeyse dokunma mesafesinde.”⁹

Siyasi komplolardan dolayı Osmanlı başkentinde sık sık görülen yangınlar günlük olağan bir hâl almıştı. Miranda’nın İstanbul’u ziyaret ettiği dönemde Büyük Vezir Koca Yusuf Paşa ciddi bir sorun olan yangınlarla uğraşmak

⁵ a. g. y., s. 408.

⁶ a. g. y., s. 408-409.

⁷ a. g. y., s. 410.

⁸ a. g. y., s. 439.

⁹ a. g. y., s. 405.

zorunda kalmıştı. Zaten kendisinden önceki vezir Şahin Ali Paşa'nın da bu kasıtlı çıkarılan yangınlar yüzünden işine son verilmişti. 9 Ağustos 1786 yılında çıkan büyük yangında 150 kadar ev yangına teslim oldu. "Bu sabah bir yangın çıktı ve Venedik ve Fransız Saraylarına kadar tüm şiddetiyle yayıldı. Saat 5 dolaylarında kontrol altına alındı ancak 150 ev bu yangında kül oldu. Ah ne korkunç bir durum, ne kadar zavallı bu insanlar, evlerini ve eşyalarını kurtarmak için çırpınıp duruyorlar. Padişah bizzat kendisi bu felaket yerinde incelemelerde bulundu."¹⁰

2. İstanbul'da Bulunan Bazı Yerlerin Tasviri ve Değerlendirmeler

Miranda'nın İstanbul üzerine politik, coğrafi, sosyal hayat, ekonomi, dini, askeri ve diplomatik yaşam, nüfus ve şehirleşme ile ilgili konularda bir milyon nüfuslu bu büyük kentin kendi edinimlerinden oluşan karışık vizyonunu sunan birçok gözlemi vardır.

2.1. İstanbul Boğazı

16 Ağustos 1786'da İsveç Büyükelçiliği müsteşarı Gerardo de Heidenstam ile boğazda bir gezintiye çıkan Miranda, boğazın eşsiz güzelliği karşısında duygularını şöyle dile getirir: "Sabah saat altıda Heidenstam ve ben, bir zamanlar Argonotların demir attıkları ve eski adı 'Bathcalpos' olan bu körfezi geride bırakarak boğazın ve kıyıların muazzam manzarasını görmek için denizden Konstantinopla'ya doğru yola çıktık. Bir mil ilerde sağ tarafta Fransız sefirinin oturduğu Tarabya semti bulunmakta, buradan biraz aşağıda Defterdar Burnu ve Beşiktaş'ta Sultan'a ait iki saray bulunmakta, Asya tarafında ise 'Üsküdar Sarayı' dedikleri tam Kız Kulesi'nin karşı hizasında, yıkılmış başka bir saray daha var. Boğazın iki yakasında Hisar adı verilen kaleler bulunuyor. Gecenin sessizliğini bölen top atışlarının haber verdiği idamlar burada yapılıyor. Karadeniz çıkışına doğru bay Tott tarafından inşa edilen 'Yeni Hisar' denilen kaleler bulunmakta. Boğaz, doğanın yarattığı eşsiz güzelliklerden biridir. Her iki yakada bulunan bahçeler, saraylar ise burayı daha da cazip kılıyor."¹¹

3. Camiler

Miranda zaman zaman İstanbul'un önemli camilerini içeri girmekte karşılaştığı bazı engellere karşın ziyaret ederdi. Osmanlı başkentinde bulunan camilerin yapıları ve sayıları hakkında bilgi edinirdi: "Constantinopla'da bulunan camilerin sayısının 300 civarında olduğu söyleniyor. Bunların yedi ya da sekizinin ana giriş kapısı kemerlerle süslü olup, eski binalarda bulunan sütunlarla donatılmıştı."¹²

¹⁰ a. g. y., s. 420.

¹¹ a. g. y., s. 430.

¹² a. g. y., s. 437.

3.1. Ayasofya'ya Ziyaret

“6 Ağustos günü 6 kuruş ödedikten sonra orada görevli olan imam ya da sorumlu kişi benim içeri girmeme izin verdi. Önce her tarafı beyaz mermerlerle kaplı ve hayatımda hiç görmediğim kadar muhteşem yeşil kolonlar üzerinde duran galeri bölümüne çıktık ve her tarafını gezdik.”¹³

“Büyük mihrabın olduğu yerde, yeşil perdenin önünde içlerinde mum olan iki büyük şamdan var ve söylendiğine göre bu perde nişin içindeki **Kur'an**'ı örtüyormuş. Kilisenin iç kısmında sağ tarafta Sultan'ın ibadetini yapmak için kullandığı mermer kaplı camlarında yaldızlı parmaklıkları olan küçük bir salon bulunuyor. Bu salonun karşısında sol tarafta bir sütuna dayalı dikdörtgen bir kürsüden müftü Bayramlarda, Ramazan aylarında ve Paskalyalarda vaaz verip dua okuyor... İç aydınlatmanın 30.000 lambayla yapıldığı söyleniyor. Ben buna pek inanmıyorum. Ama elbette çok ihtişamlı ve muhteşem bir görüntü ortaya çıkıyor.”¹⁴

“Kubbenin mozaiklerle kaplı olduğu bilinen bir durum ancak Türkler hepsini kaldırmışlar. Bugün sadece mihraba bakan taraftaki iki tonozu kapatan dört kanatlı iki melek gözlemlenebiliyor. Büyük kubbealtı galerideki duvarda birkaç Yunan hacı görülüyor. Ancak diğerleri alçıyla kapatılmış. Yerlere beyaz hasırlar ve halılar serilmiş. Türkler bu konuda çok hassas olduklarından gavur dedikleri bazı sembollerini görmekten rahatsız oluyorlar. Cami içinde bu tip sembollerin bulunmasının içerdeki kutsallığı bozacağına inanıyorlar. Bu cami tek şerefeli dört minareden ibarettir.”¹⁵

3.2. Sultanahmet Camii

6 Ağustos'ta, Ayasofya ziyaretinden sonra Miranda Sultanahmet'e doğru yöneldi. Ancak yalnız dış cephesini görebildi. Çünkü orada bulunan bazı kişiler içeri girmesine izin vermediler: “Koskoca bir meydanda bulunan Sultanahmet camii'ne gezmeye gittik. Ayasofya'nın bazı eksikleri bulunan bir kopyası olsa da muhteşem görüntüsüyle etkileyici bir cami. Girişteki bol ağaçlı avlu oldukça genişti. Bu avluda düzenli bir biçimde yerleştirilmiş abdest alma çeşmeleri de mevcuttur. Pek iyi seçemedim ama, pencerenin birinden çocuklar taş atmaya başladılar. Çünkü Müslümanlar bir Frenkin orada olmasından rahatsız olmuşlardı.”¹⁶

7 Ağustos günü Sultanahmet'i görmek için bir girişimde daha bulunur: “Sultanahmet Camii'ni görmek için tekrar gittim. Ancak giremedim. Altı

¹³ a. g. y., s. 413.

¹⁴ a. g. y., s. 414.

¹⁵ a. g. y., s. 415.

¹⁶ a. g. y., s. 416.

minareli, üç şerefli ve oldukça düzgün bir yapı. Kendi türünün en ihtişamlı mimarisine sahip bu camii dışardan seyretmekle yetindim.”¹⁷

3.3. Süleymaniye Camii

7 Ağustos günü Miranda yalnız Ayasofya ve Roma’daki San Pedro ile kıyaslanabilecek olduğuna inandığı Süleymaniye Camii’nin güzelliği karşısında şaşkına döner. Miranda için Süleymaniye Constantinopla’nın en muhteşem mimari örneklerinden biri. Ne yazık ki cami görevlileri Miranda’nın içeriye girmesine izin vermezler: “Süleymaniye Camii bana göre Constantinopla’nın en mükemmel yapılarından biri. Señor Paisonel bu binayı yaptıran Prens’in iyi bir mimari zevke sahip olduğunu ve yapılıırken İtalya’da bulunan bazı mükemmel binaların planlarından yararalandığını ama müslümanların bu projeyi oldukça gavur işi bulduklarından dolayı beğenmediklerini söylüyor. Sonunda ortaya müslüman gavur karışımı bir plan çıkmış. İbadethane kısmı Ayasofya’yı andırıyor. Girişte bulunan sütunlar ise Roma’daki San Pedro’nun küçük bir benzeri. İçerisi muazzam büyük ve mükemmel bir bütünlük içerisinde. Dışardaki sütunlarda içerdekiler gibi bir bütünlük ve mükemmel bir işçilik örneği sergiliyorlar. Hayatım boyunca gördüğüm en mükemmel oniki oriental işlemeli sütunlar bu camide. Bu sütunlar meşhur Bergama krallarının saraylarından buraya getirilmiş kalıntılar. Kaideler ise Türk yapımı. Bu muhteşem yapıyı içine girmeden camdan gördüğüm için gerçekten çok üzgünüm. Bekçiler girmeme izin vermediler ve para teklifimi de geri çevirdiler.”¹⁸

3.4. Fetih ve Eyüp Camileri

Miranda’nın günlüğüne göre 10 Ağustos günü bu camileri gezmiş dönüşte ise Osmanlı Ordusu Topçu Okulunun her Perşembe günü Kâğıthane’de yaptığı atış talimini izlemiştir: “Kâğıthane’den aşağı doğru inerken sol tarafta kıyıya yakın bir noktada ismi Fetih Camii olan ufak bir cami gördüm. Bence buranın adının Fetih Camii olmasının nedeni Süleyman’ın girişi zincirlerle kapalı olan şehrin karşı tarafına geçmek için gemilerini hazırladığı yer olması ve şehri fethetmesi ile ilgili olmalı. Sağ tarafta Eyüp semtinde ise Eyüp Camii var. Sultanlar tahta çıkarken kuşandıkları peygambere ait kılıç burada bulunuyor.”¹⁹

4. İstanbul Halkının Günlük Yaşamı

Kapalı Çarşı, Esir Pazarı ve kahvehane başkent İstanbul’un ticari ve günlük yaşamının en yoğun olduğu bölgeleridir. “Kapalı Çarşı”, “bünyesinde her türlü malın bulunması” anlamında zengin çeşitlilik gösteren bir ticari merkezdir. Miranda’nın günlüğüne göre Esir Pazarı’na Müslüman olmayanların girmesine izin verilmiyordu.

¹⁷ a. g. y., s. 417.

¹⁸ a. g. y., s. 418.

¹⁹ a. g. y., s. 422-423.

4.1. Kapalı Çarşı

“Bedesten ya da pazar denilen çeşitli dükkânların bulunduğu, üzeri kubbeli tavanlarla örtülü, her türlü malın satıldığı, her malın yerinin belli olduğu ve aynı malı satan dükkânların bir arada bulunduğu sokakları gezdik. Ne kalabalık bir yer! Gümüşçüler ve kuyumcular kadınlarla dolu!”²⁰

4.2. Esir Pazarı

“Daha sonra köle ve cariyelerin satıldığı esir pazarına gittik. Gavur olduğum için girmeme izin vermediler. Bu Pazar geniş bir han içerisinde ve burada yaklaşık bir milyon insan var. Hanın kapısına oturup alınan esirlerin çıkışını izlemeye koyuldum. Genç kızların üzerlerinde oldukça işlemeli ama eski olduğu göze çarpan giysiler içinde sahipleri tarafından götürülüşlerini gördüm. Genç kızların kaderlerine razı olmuş bir halleri vardı. Ancak yaşı ileri olanlar ağlıyorlardı. Benim niyetim Çerkez kızlarının güzelliğini görmektir. Çünkü çok sayıda Çerkez güzeli sahibini bulmayı bekliyordu. Ama hiçbirini göremedim. Gavurların değil, satın alması, görmesi bile yasak.”²¹

4.3. Bir Türk Kahvehanesinin Tasviri

Sonra esir pazarına yakın bir yerde bulunan ve frenk kölelerin geldiği meşhur bir Türk kahvehanesine gittik. Burada bize şerbet ve adam başı bir nargile ikram ettiler. Ortada sürekli suların aktığı mermer bir havuz ve çevresi, oraya gelenlerin oturup kahve, nargile içmesi için sedirlerle çevrili. Hizmet ise dakik ve temiz.”²²

5. Miranda'nın Ziyaret Ettiği Diğer Yerler

5.1. Topkapı Sarayı

Miranda Darphanenin bulunduğu birinci avluyu gezdikten sonra ikinci avluya ulaşabildi: “Padişahın sarayını görmeye gittik. Kapıda bekleyen Türk, on para alarak içeri girmemize izin verdi. Böylece ilk avludan girdik. İkinci avluya girince nöbetçi yeniçerilerle karşılaştık ve bize giremeyeceğimizi söylediler. Ancak nöbetçi koğuşuna girmemize izin verdiler. Buradan ikinci avluyu biraz görebildik. Aynı zamanda Darphaneyi görme şansını elde ettim. Burada benzer yöntemlerle gümüş para bastıklarına tanıklık ettim. Sarayın dış kapısı demir kaplama olup küçük bir kemer üzerine oturtulmuş mermerden iki sütunla Türk mimarisinin güzelliğini yansıtıyordu.”²³

²⁰ a. g. y., s. 416-417.

²¹ a. g. y., s. 418.

²² a. g. y., s. 412.

²³ a. g. y., s. 415.

5.2. Kaptan Paşa Köşkü'ne Ziyaret

“Burada çizmeleri ve ayakkabıları kapıda çıkarmak gerekiyor. Türkler evlerinde de kullandıkları kaliteli malzemeden yapılmış hasırlarını bu tip yerlerde kullandıklarından kirlenmesine izin vermemek için böyle bir yol izliyorlar. Büyük salon oldukça geniş olup, deniz gören daireler ise oldukça zevkli döşenmiş. Bu dairelerden birinin ortasında mermerden yapılmış havuz yazın etrafı serinletirken seyredenlere ise zevkli dakikalar yaşıyordu. Sütunların üst bölümündeki fresklerde İspanyolların Cezayir’e yaptıkları saldırı ve bunun sonucunda kazandıkları zafer resmedilmiş. Evin tertemiz, vakur ve rahatlatıcı bir havası var.”²⁴

“Çiftlik semtindeki ziyaret ettiğimiz Kaptan Paşa’nın ikinci evinin iç döşemesinin zenginliği, zenginliği, rahatlığı ve temiz görüntüsüyle burada yaşayan insanların mimari ve yaşam tarzı anlamında Avrupa’dan ne kadar farklı olduğu konusunda bize fikir veriyor.”²⁵

5.3. Müftü’nün Evi

“Müftü’nün Sarayı oldukça modern döşenmişti. Arabası ise üstündeki yeşil tente dışında diğer arabalardan farklı değildi. Mutfağı ise herhangi bir ev gibi sadeydi.”²⁶

5.4. Hayvanat Bahçesi

Günlükte yer alan “Yırtıcı Hayvanlar Evi” ya da “Hayvanat Bahçesi” diye adlandırılan bu mekân, eski bir yeraltı Yunan Kilisesinin içine yerleştirilmiş birçok tür vahşi hayvanın tutulduğu bir yerdir.” Yeraltında çok karanlık ve kötü inşa edilmiş, demir parmaklıklarla çevrili yırtıcı hayvanlar barınağını ziyaret ettim. Bir meşale yardımıyla orada bulunan dört ayaklı hayvanları görebildim. İçlerinde en güzeli bir aslandı. Zincirle bağlı olmayan vahşi bir kaplan bize saldırmak için hamle yaptı. Merakım neredeyse bana pahallıya mal olacaktı. Sansarlar çeşitli türde kediler, tilkiler, ayılar, kurtlar görülmeye değerdi. Burası oldukça karanlık ve bakımsız bir yer olarak dikkat çekiyordu. 10 para ödediğimiz hayvanlar evinin eski bir Yunan Kilisesi olduğunu duyduk.”²⁷

6. İstanbul’un Çevresinde Bulunan Mesire Yerleri

Miranda günlüğünde şehrin mesire yerlerini, Burgaz’ın su kemerlerini, ipek ticaretinde kullanılan deve kervanlarını, Belgrad Ormanlarını, İbrahim Paşa su kemerini ve şehrin dışında gezip gördüğü yerleri anlatır.

“Sabah saat 5 sularında İsveç Sarayı’nda toplandık. Kahvaltıdan sonra Bay Adlerberg ve Bay Scarrin ile birlikte başımızda bir Yeniçeri olduğu hâlde yola

²⁴ a. g. y., s. 411-412.

²⁵ a. g. y., s. 431-432.

²⁶ a. g. y., s. 422-432.

²⁷ a. g. y., s. 437.

koyulduk. Ekili olmayan bazı tarlaların ve ufak yerleşim merkezlerinin olduğu yerlerden geçerek Burgaz'ın ünlü su kemerinin bulunduğu alana geldik. En yüksek yeri 107 ayak olup Jüstinyen döneminden kalma bir eser olan su kemeri, Kanuni döneminde yeniden restore edilmişti. Ovaya indiğimizde 60 develik bir kervan gördük. Kervan yere çökmüş dinlenirken bile askeri bir düzen içindeydi. İpek ticaretinde büyük hizmetler veren deve kervanları ticaret yaşamında önemli rol oynamaktadır. İstanbul'dan 12 mil uzaklıktaki Burgaz Su Kemerinden Belgrad Ormanlarına doğru yolumuza devam ettik.”²⁸

“Daha sonra Belgrad Ormanlarına geldik. Buradaki ağaçların yüksekliği sıklığı ve güzelliği gerçekten görülmeye değer. Öğle zamanı bile tek bir güneş ışığı sızmadan rahatça dolaşmak mümkün. “Büyük Baraj” adı verilen ve su biriktirmek için kullanılan büyük bir yapıyı ziyaret ettik. Büyük kapakları olan bu barajda su biriktirilerek yaz aylarında su kemerlerinin yetersiz kaldığı zaman kullanılıyorymuş. Burada Sultan'ın güzel bir köşkü bulunuyor. Öğleden sonra ise Belgrad Ormanlarına gelenlerin gezdikleri daha küçük bir baraj gördük. Gerçekten çok güzel yerler.”²⁹

Daha sonra Miranda o dönemde İstanbul'da yaşayan Avrupalıların yazın gezmek için birbirleriyle randevulaştıkları Büyükdere'ye gider.” Saat 9 sularında Büyükdere'ye gittik. Yol kenarında Sultan Ahmet döneminde vezir olan İbrahim Paşa'nın isminin verildiği bir su kemeri daha gördük. İbrahim Paşa kendi finanse ederek iki su kemerinin benzerini buraya yaptırmış. Saat on bir gibi Büyükdere'ye Hollandalı bir tüccar olan ve burada evlenen Van der Schroeff'in evine geldik. Bu evde İstanbul'dan gelen bay ve bayan Heidenstam ile tanıştık.”³⁰

7. Cuma Namazları ve Padişahın Namaza Katılımı

Miranda, Sultan ve maiyetindekilerin cuma namazını kılmak üzere saraydan çıkıp camiye gelişlerini izlemeye karar verir. Miranda bu törensel olayı kıyafetleri ve özellikle I. Abdülhamit'in türbanını süsleyen görkemli ve ince bir zevkin ürünü olan elmasın güzelliği karşısında büyülediğinden söz eder. Yeniçerilerin askeri düzenini ve üst düzey bir görevli olarak halkın saygısını kazanan zenci Harem ağalarının varlığını da özellikle vurgulamıştı.

“Hiç aksatmadan her Cuma camiye giden Büyük Sultan'ı görebilmek için Üsküdar'a gittim. Şimdilerde İstanbul'da olmadığı için Ayasofya'ya gitmiyor. Kaldığı yere en yakın camiye gitmeyi tercih ediyor. Saat on gibi Tophane'den kayığa bindim. Boğaz'ı geçerek Beşiktaş'ta bulunan Sultan'a ait sarayın dışını görmek için uzunca yol aldım. Sonra Üsküdar'a geçip Sultan'ın geçişini rahatlıkla görebileceğim bir yer aramaya başladım. Aynı sokakta bulunan bir kahvehane ise bana bu imkânı sağladı. 11.30 sularında Sultan Hazretleri

²⁸ a. g. y., s. 417.

²⁹ a. g. y., s. 426.

³⁰ a. g. y., s. 427.

görüldü. Yazlık sarayındaki Topçu birliklerini selamladıktan sonra oradan ayrıldı. Sultan görkemli bir biçimde donatılan bir atın üstünde, arkasında ise atının üstünde Sultan'ın kılıcını omzunda taşıyan Silahtar Ağa bulunuyordu. Biraz öteden beş ya da altı yaşlarında olduğunu tahmin ettiğim Sultan'ın oğlu Yeniçerilerle Bostancıların arasında ilerliyordu. Ardından yine atıyla Harem Ağalarının başı olan zenci Kızlar Ağası onları takip ediyordu. Onun arkasından zenci Saray Haznedarı ve sarayın anahtarlarını taşıyan zenci Anahtar Ağası geçtiler. Türklerin caddenin her iki yanına dizilmiş büyük bir itaatle saygılarını göstermek için bu zencilerin eteklerini öpmesini ve onlarında buna karşılık ellerini göğüslerine koyup geri çekerek bir reveransla halkı selamlamasını görmek gerçekten inanılmaz ilginç bir tabloydu. Muhafızların arasında başalarında bone ve beyaz tüylerden oluşan miğfer sorguçları bulunan muhafız alayı şeflerinin geçmekte oldukları dikkatimi çekti. Sultan ve diğerleri geçipte camiye girdikleri zaman kadınların orada toplanıp itina ile hazırladıkları tatlıları getirdiklerine tanıklık ettim. Bana bunun bir gelenek olduğunu ve Sultan'ın her cuma gittiği caminin din adamlarına hediye edilmek üzere hazırlandığını anlattılar.”³¹

Özetle sunduğumuz bütün bu verilerin ışığı altında Miranda'nın günlüğü oldukça önem arz eder. **Birinci önemi** ilk kez XVIII. yüzyılda Latin Amerikalı bir komutanın Osmanlı toplumunu merak edip incelemeler yapmak üzere bu topraklara gelmesidir. **İkinci önemi ise** XVIII. yüzyılda İstanbul'un toplumsal ve kültürel yönü hakkında yapılan çalışmalara ışık tutmasıdır.

Sonuç olarak Miranda, son dönemlerine yaklaşmış olan bu büyük İmparatorluğun dünyada hâlâ büyük bir hayranlık ve merak konusu olduğunu izlenimleri arasına serpiştirmiştir

---

³¹ a. g. y., s. 428.